ΛΑΤΙΝΙΚΑ
Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΤΕΥΧΟΣ Β΄

4ος ΤΟΜΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μ. ΠΑΣΧΑΛΗΣ - Γ. ΣΑΒΒΑΝΤΙΔΗΣ

ΛΑΤΙΝΙΚΑ
Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΜΑΔΑΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΕΥΧΟΣ Β

Προσαρμογή του βιβλίου
για μαθητές
με μειωμένη όραση

Ομάδα Εργασίας Ινστιτούτου Εκ-
παιδευτικής Πολιτικής

Μετατροπή
(Ρεββέκα Χρουσαλά)

Επιμέλεια
(Βασιλική Καραμπέτσου)

Καλλιτεχνική επιμέλεια εξωφύλλου:
Σ. Σιάκας - Ν. Γεωργίου

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το βιβλίο αυτό αποτελεί συνέχεια και ολοκλήρωση (ως Β' τεύχος) του βιβλίου των Λατινικών της Β' Τάξης Ενιαίου Λυκείου. Περιλαμβάνει τις ενότητες XXI ως και L του ομώνυμου βιβλίου των ίδιων συγγραφέων Μ. ΠΑΣΧΑΛΗ και Γ. ΣΑΒΒΑΝΤΙΔΗ. Σχετικά με τη διάρθρωση και τα στοιχεία που περιέχει κάθε ενότητα ισχύουν όσα αναφέρονται στον πρόλογο του βιβλίου της Β' Λυκείου. Τα δύο βιβλία θα πρέπει να θεωρούνται και να διδάσκονται ως ενιαίο σύνολο. Επομένως, οι μαθητές είναι απαραίτητο να διατηρούν και το βιβλίο της Β' τάξης.

ΜΑΘΗΜΑ XLIV LECTIO QUARTA ET QUADRAGESIMA

Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΤΥΡΑΝΝΩΝ

Στα χρόνια του Κικέρωνα η λέξη «τύραννος» (tyrannus) έχει πάψει πια να ορίζει το φορέα της συγκεκριμένης μορφής πολιτεύματος που συναντάμε στην Ελλάδα του 7ου, 6ου, και 5ου αιώνα π.Χ. Ο όρος χρησιμοποιείται σχεδόν ως συνώνυμο του rex (βλ. την εισ. στο μάθ. IX.), για να χαρακτηρίσει αυτόν που -σύμφωνα με την άποψη κάποιου- επιβουλεύεται τη δημοκρατία ή ασκεί την πολιτική εξουσία σε βάρος του λαού και χωρίς τον παραμικρό ηθικό φραγμό. Ο ίδιος ο Κικέρωνας χαρακτηρίζει ως «τυράννους» πολλούς σύγχρονούς του πολιτικούς και αναγκάζεται να υπερασπίσει

τον εαυτό του απέναντι στην ίδια κατηγορία.
Το απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από το έργο του Κικέρωνα «Για τη φιλία» (De amicitia), γραμμένο το 44 π.Χ. Στο χωρίο αυτό ο φιλόσοφος εξηγεί πως οι σχέσεις των τυράννων με το περιβάλλον τους είναι από τη φύση τους καταδικασμένες στην αμοιβαία καχυποψία, που αποκλείει τη δημιουργία δεσμών πραγματικής φιλίας.

Haec est tyrannōrum vita, in quā nulla fides, nulla caritas, nulla fiducia benevolentiae stabilis esse potest: tyrannis omnia semper suspecta atque sollicita sunt; nullus locus amicitiae eis est. Nescio enim quis* possit diligere eum, quem metuat, aut eum, a quo se metui putet. Coluntur tamen

simulatiōne dumtaxat ad tempus. Quodsi forte, ut fit plerumque, cecidērunt, tum intellegitur, quam* fuerint inopes amicōrum. Hoc est quod Tarquinium dixisse ferunt exulantem: «Tum intellexi, quos* fīdos amīcos habuissem, quos* infīdos, cum iam neutris gratiam referre poteram».

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

tyrannus -i ≤ τύραννος
fides -ei (θ.) εμπιστοσύνη
caritas -ātis (θ.) αγάπη, στοργή[1]
fiducia -ae πίστη
benevolentia -ae ευμένεια, καλή θέληση, εύνοια[2]· **nulla fiducia stabilis benevolentiae** (γεν.) καμία πίστη σε σταθερή (διαρκή) φιλία
stabilis -is -e ≃ σταθερός[3]
suspectus -a -um (μτχ. του

suspicio) ύποπτος[4]
nullus locus amicitiae eis est δεν έχει θέση η φιλία σε αυτούς
nescio, 4(ne + scio) αγνοώ, δεν ξέ-ρω[5]
metuo, metui, metūtum, metuĕre, 3 φοβάμαι[6]
colo σέβομαι· coluntur ενν. οι τύ-ραννοι
simulatio -ōnis προσποίηση, υπο-κρισία[7]**· simulatiōne (αφ.) υποκρι-τικά**
dumtaxat (επίρρ.) μόνο, τουλάχι-στον
ad tempus για κάποιο χρονικό διάστημα· coluntur... ad tempus στους τυράννους δείχνουν (οι γύρω τους) εντούτοις υποκριτικό σεβα-σμό, τουλάχιστον για κάποιο χρο-νικό διάστημα quodsi (σύνδ. υ-ποθ.) αν όμως

forte ίσως
ut fit plerumque (παρενθ. παραβολική πρόταση) όπως συμβαίνει συνήθως
quodsi... cecidērunt, tum intellegitur υποθ. λόγος του πραγματικού
inops -opis (+ γεν.) αυτός που έχει έλλειψη από κάτι[8]
quam... amicōrum πόσο τους έλλειπαν οι φίλοι
Tarquinius βλ. το μάθ. IX, εισ.
fīdus -a -um πιστός[9]
infīdus -a -um άπιστος, αβέβαιος, ψεύτικος[9]
neuter -tra -trum (αντ. επίθ.· βλ. το μάθ. L) ούτε ο ένας ούτε ο άλλος·
neutris δοτ.
gratia -ae εύνοια, χάρη
refero ανταποδίδω· **gratiam refero alicui** ανταποδίδω τη χάρη σε καποιον

tum... cum (χρον. πρότ.) τότε... ό-ταν

Ετυμολογικά: 1. < carus = αγαπη-τός 2. < bene-volo 3. > stabilitas· πρβ. stabilio 4. suspicio -ōnis = υποψία 5. nescius 6. < metus 7. < simulo· πρβ. dis-simulo 8. inopia, copia, opes 9. fides, fiducia, con-fido· πείθω, πί-στις, πιθανός.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι πλάγιες ερωτήσεις περιέ-χουν ερώτηση εξαρτημένη από ρή-ματα ερωτηματικά (rogo), λεκτικά (doceo), γνωστικά (scio), αποπει-ρατικά (tempto) κτλ. Είναι προτά-σεις ουσιαστικές· ισοδυναμούν δηλ. με ουσιαστικό και χρησιμεύ-ουν ως αντικείμενο, υποκείμενο ή επεξήγηση. Εισάγονται με ερωτη-ματικά μόρια και με ερωτηματικές

και αναφορικές αντωνυμίες και επιρρήματα (βλ. τις ευθείες ερωτήσεις, μάθ. XLIII). Εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική**, γιατί θεωρείται ότι η εξάρτηση δίνει υποκειμενική χροιά στο περιεχόμενο της πρότασης (αντίθετα στα ελληνικά χρησιμοποιούνται διάφορες εγκλίσεις, ανάλογα με το περιεχόμενο της πρότασης). Ισχύουν οι κανόνες **της ακολουθίας των χρόνων** (βλ. το μάθ. XXIII). Παραδείγματα:

Ευθεία ερώτηση	Πλάγια ερώτηση
Quid facis?	Rogat (-ābit) quid facias
	Rogābat (-āvit, -averat) quid faceres
Quid fecisti?	Rogat (-ābit) quid feceris
	Rogābat (-āvit, -averat) quid fecisses

Quid facies? Rogat (-ābit) quid factūrus sis
Rogābat (-āvit, -averat) quid fac ūrus esses

2. Στις πλάγιες ερωτήσεις το num και το -nĕ χρησιμοποιούνται χωρίς διαφορά στη σημασία (= αν)· το nonnĕ (αν δεν) χρησιμοποιείται συνήθως μόνο μετά το ρήμα quaero. Στις διμελείς πλάγιες ερωτήσεις το «ή όχι» εκφράζεται με το necnĕ (στις ευθείες με το an non)

Ευθεία ερώτηση
Estne frater tuus intus?
Num est una omnium facies?
Nonne canis lupo similis est?

Πλάγια ερώτηση
Rogat sitne (num sit) frater tuus intus

Rogat sitne (num sit) una omnium facies
Quaerit ex te nonne canis lupo similis sit.

3. Πλάγιες ερωτήσεις εισάγονται και με το si (στην ελληνική με τα εἰ, ἐάν, ἄν, ἤν) μετά από ρήματα που σημαίνουν αναμονή (exspecto) ή απόπειρα (conor, tempto). Επίσης εισάγονται με το an (an non) μετά τα: haud scio, nescio (αγνοώ), dubito (αμφιβάλλω), incertum est (είναι αβέβαιο).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. **Να αναγνωριστούν οι πλάγιες ερωτήσεις του κειμένου (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία)**
II. **Να μετατραπούν οι πλάγιες ερωτήσεις του κειμένου σε ευθείες.**

III. Να μετατραπούν σε πλάγιες οι παρακάτω ευθείες ερωτήσεις (εξάρτηση πρώτα από το rogat και μετά από το rogāvit).
Quae est tyrannōrum vita?
Num est ulla fides in tyrannōrum vitā?
Utrum tyrannis omnia suspecta sunt an non?
Cur tyrannis omnia suspecta sunt?
Nonne tyrannis omnia suspecta sunt? (εξάρτηση από το quaerit, quaerēbat ex te)

IV. Intellegitur, ferunt: να γίνει χρονική αντικατάσταση

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Ρωτά αν οι τύραννοι έχουν φίλους.
Ρωτούσε αν οι τύραννοι έχουν φίλους.

Το δίλημμα του Κικέρωνα

Cicero Attico scripsit de Pompēio et Caesare: «Habeo quem fugiam, quem sequar non habeo»

(Κοϊντιλιανός 6,3,109)

Ο Κικέρωνας έγραψε στον Αττικό για τον Πομπήιο και τον Καίσαρα: «Ξέρω ποιον ν' αποφύγω, αλλά δεν ξέρω με ποιον να συμπαραταχθώ».

ΜΑΘΗΜΑ XLV LECTIO QUINTA ET QUADRAGESIMA

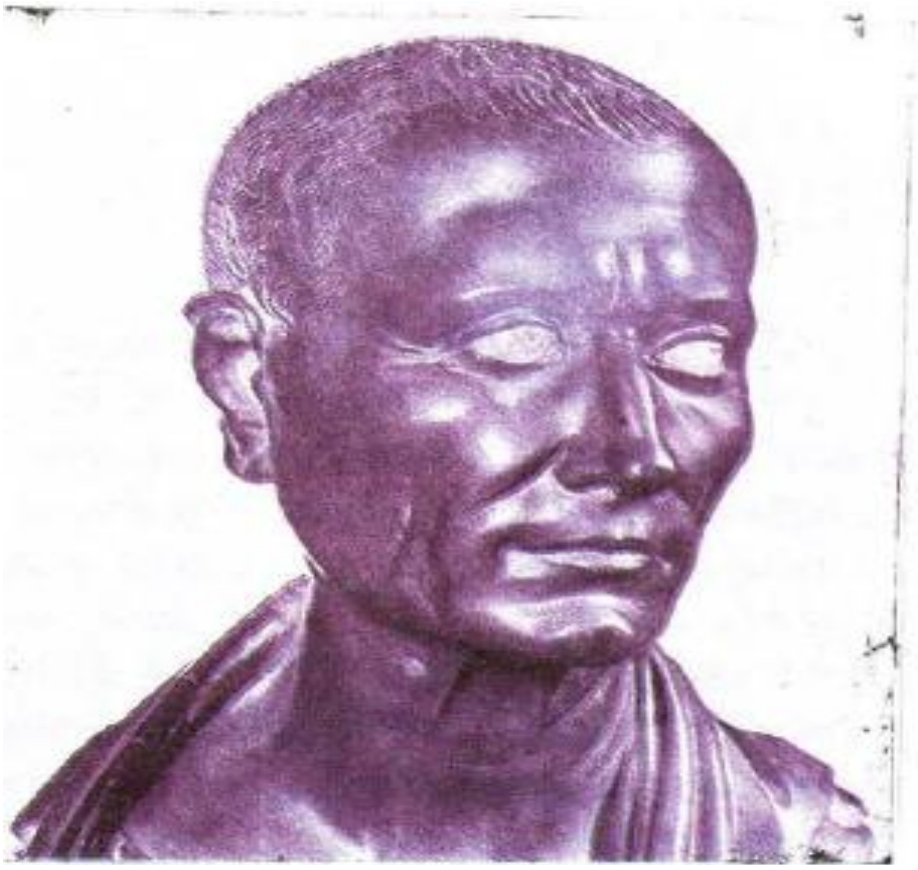
ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΠΤΕΡΩΝΕΙ ΤΟ ΗΘΙΚΟ ΤΩΝ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΩΝ

Μετά την κατάκτηση της Ελλάδας οι Ρωμαίοι όχι μόνο δεν προχώρησαν σε διωγμό της ελληνικής γλώσσας αλλά, αντίθετα, της έδωσαν μια ισότιμη θέση δίπλα στη δική τους γλώσσα. Η πολιτική αυτή της Ρώμης υπαγορεύτηκε, ανάμεσα στα άλλα, και από λόγους πρακτικούς, δεδομένου ότι οι νότιες και ανατολικές περιοχές της αυτοκρατορίας ήταν ελληνόφωνες. Από το 2ο αιώνα π.Χ. μέχρι και το τέλος της αυτοκρατορίας ίσχυε η διγλωσσία στην εκπαίδευση, και μάλιστα η εκμάθηση της ελληνικής και της λατινικής

γινόταν παράλληλα. Κάθε καλλιεργημένος Ρωμαίος έπρεπε να γνωρίζει άπταιστα τις δύο γλώσσες και συχνά συνέχιζε τις σπουδές του στα διάφορα κέντρα του ελληνισμού με τους καλύτερους Έλληνες δασκάλους. Στο παρακάτω κείμενο ο Ιούλιος Καίσαρας, άριστος γνώστης της ελληνικής -παραδίδεται ότι τη στιγμή της δολοφονίας του απευθύνθηκε στο Βρούτο με τα λόγια «καὶ σὺ, τέκνον;»- στέλνει επιστολή γραμμένη (για λόγους ασφάλειας) στην ελληνική στον αξιωματικό του Κόιντο Τύλλιο Κικέρωνα, που το στρατόπεδό του πολιορκείται από τον Αμβιόριγα κάπου στο σημερινό Βέλγιο.

Caesar ex captīvis cognoscit quae apud Cicerōnem gerantur quantōque in periculo res sit. Tum cuidam ex equitibus Gallis

persuādet ut* ad Cicerōnem epistulam deferat. Curat et providet nē*, interceptā epistulā, nostra consilia ab hostibus cognoscantur. Quam ob rem epistulam conscriptam Graecis litteris mittit. Legātum monet ut*, si adīre non possit, epistulam ad amentum tragulae adliget et intra castra abiciat. In litteris scribit se cum legionibus celeriter adfore. Gallus, periculum veritus, constituit ut* tragulam mitteret. Haec casu ad turrim adhaesit et tertio post die a quodam milite conspicitur et ad Cicerōnem defertur. Ille epistulam perlegit militesque adhortātur ut* salūtem sperent.

Ο Γάιος Ιούλιος Καίσαρας (από την Αίγυπτο· μέσα του 1ου αι. π.Χ.).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

quae... gerantur, quantōque... sit πλάγιες ερωτήσεις
apud Cicerōnem στο στρατόπεδο του Κικέρωνα
persuadeo, -suāsi, -suāsum, -suadēre, 2 (per + suadeo· + δοτ. και βουλ. πρόταση) πείθω κάποιον να κάνει κάτι(1)
defero μεταφέρω
curo (+ βουλητ. πρότ.) φροντίζω να
provideo, -vīdi, -vīsum, -vidēre, 2 (+ βουλητ. πρότ.) προνοώ, μεριμνώ(2)
nē (σύνδ. βουλητ.) να μη
intercipio, -cēpi, -ceptum, -cipĕre, 3 (inter + capio) αρπάζω κάτι πριν φθάσει στον προορισμό του
consilium -ii (i) σχέδιο
conscrībo, -scripsi, -scriptum, -scribĕre, 3 γράφω

Graecis litteris (με ελληνικά γράμματα) στα ελληνικά
moneo συμβουλεύω, καθοδηγώ (+ βουλητ. πρότ.)
adeo, -ii, -itum, -īre, 4 πλησιάζω
amentum -i ιμάντας, λουρί
tragula -ae είδος ακοντίου (δεμένο με λουρί, με τη βοήθεια του οποίου το έριχναν[3])
celeriter (επίρρ.) γρήγορα[4]
adsum, -fui, -esse (ad + sum) είμαι παρών· έρχομαι· **adfŏre = adfutūrum esse**
vereor, veritus sum, verēri, αποθ. 2 φοβάμαι[5]
constituo (+ βουλητ. πρότ.) αποφασίζω
casu (αφ. του **casus**) τυχαία
turris -is (θ.) πύργος[6]

adhaeresco -haesi, -haesum, -haerescĕre, 3 (ad + haeresco) προσκολλιέμαι, καρφώνομαι
tertio post die = post tertium diem
conspicio, -spexi, -spectum, -spicĕre, 3* (cum + *specio) βλέπω (πέφτει το βλέμμα μου)[7]
perlego, -lēgi, -lectum, -legĕre, 3 (per + lego) διαβάζω μέχρι το τέλος
adhortor, αποθ. 1 **(ad + hortor· +** βουλητ. πρότ.) προτρέπω

Ετυμολογικά: 1. κυρ. «παρουσιάζω κάτι ως ευχάριστο»· πρβ. suavis - ἡδύς 2. πρβ. prudentia < providentia 3. < traho 4. < celer = γρήγορος· πρβ. κέλητας = γρήγορο άλογο· 5. κυρ. «βλέπω με φόβο»· πρβ. ὁράω < Fοράω. 6. ≃ τύρρις, τύρσις 7 > conspectus.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι **βουλητικές προτάσεις** είναι **ουσιαστικές** προτάσεις εξαρτώμενες από ρήματα που σημαίνουν βούληση, της οποίας το περιεχόμενο εκφράζουν. Χρησιμεύουν **ως υποκείμενο ή αντικείμενο** ρημάτων (ή εκφράσεων) που σημαίνουν: διατάζω, ζητώ, παρακαλώ, προτρέπω, πείθω, αποφασίζω, επιτρέπω, φροντίζω κλπ. Εισάγονται με το **ut**(= να) και οι αρνητικές με το **nē** (σπανιότερα με το **quominus**), όπως δηλ. και οι τελικές προτάσεις. Εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική**, γιατί το περιεχόμενό τους είναι απλώς επιθυμητό.

2. **Ακολουθία των χρόνων.** Οι προτάσεις αυτές εκφέρονται με την υποτακτική του **ενεστώτα** (μετά

από αρκτικό χρόνο) ή με την υποτακτική του **παρατατικού** (μετά από ιστορικό χρόνο), όπως δηλ. και οι τελικές. Π.χ.

hortor te ut scribas σε προτρέπω να γράψεις
hortābar te nē scriberes σε προέτρεπα να μη γράψεις.

3. Οι βουλητικές προτάσεις **δεν πρέπει να συγχέονται** με τις **τελικές** που είναι επιρρηματικές. Αντιστοιχούν γενικά προς το τελικό απαρέμφατο της αρχ. ελληνικής· οι βουλητικές που ακολουθούν μετά από ρήματα που σημαίνουν φροντίζω αντιστοιχούν προς τις πλάγιες ερωτηματικές της ελληνικής· π.χ. curat ne nostra consilia cognoscantur φροντίζει να μη μαθευτούν τα σχέδιά μας· πρβ. ἐπιμελεῖται ὅπως βέλτιστοι

ἔσονται οἱ πολῖται. Αρκετά από τα ρήματα από τα οποία εξαρτώνται βουλητικές προτάσεις συντάσσονται και με **τελικό απαρέμφατο**· π.χ. constituit ut tragulam mitteret = constituit tragulam mittere.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι βουλητικές προτάσεις του κειμένου (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία).
II. Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις είναι τελικές και ποιες βουλητικές;
Id exemplum sutōrem incitātit, ut corvum docēret (μάθ. XXIX)
Senātum coēgerat, ut C. Marius hostis iudicarētur (μάθ. XL)
Tace, ut consequāris, quod vis (μάθ. XLI)

III. Να μετατραπούν οι παρακάτω κύριες προτάσεις σε βουλητικές, εξαρτώμενες από το ρήμα που είναι μέσα σε παρένθεση. Προσοχή στην ακολουθία των χρόνων!

Epistulam conscriptam Graecis litteris mittit (Caesar constituit πρκ.

Coriolānus ab urbe castra movit (Mater persuādet + δοτ.)

Coriolānus ab urbe castra movit (Mater orāvit)

Cavēte periculum! (Moneo vos)

Fiduciam deponite! (Hortor vos)

Opibus urbis nolīte confidere! (Moneo vos)

Noli Rōmam oppugnāre! (Moneo te)

Σημ. Για την προσταγή και την απαγόρευση βλ. το μάθ. XXV· βλ. επίσης το μάθ. XLVIII Π2β.

IV. Cognoscantur: να γίνει χρονική αντικατάσταση.
Quodam milite να κλιθούν μαζί στον ενικό.

V. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Σε παρακαλώ (oro) να έρθεις
Σε παρακάλεσα να μην έρθεις

Τα θέλει τζάμπα!

**Exigis ut donem nostros tibi, Quinte, libellos.
Non habeo, sed habet bibliopōla Tryphon.**

(Μαρτιάλης 4, 72)

**Με πιέζεις να σου δώσω τα ποιήματά μου, Κόιντε.
Δεν τα'χω, τα'χει όμως ο Τρύφωνας ο βιβλιοπώλης!**

ΜΑΘΗΜΑ XLVI LECTIO SEXTA ET QUADRAGESIMA

ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΦΕΡΟΝ ΜΠΑΙΝΕΙ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟ ΑΤΟΜΙΚΟ

Στην αρχή του παρακάτω αποσπάσματος από το έργο του «De Finibus» ο Κικέρωνας αναπτύσσει τη φιλοσοφική θεωρία -που ήταν ιδιαίτερα προσφιλής στους Στωικούς- ότι το σύμπαν, αποτελεί ένα είδος πολιτείας κοινής για τους θεούς και τους ανθρώπους, και συμπεραίνει πως υποχρέωση του κάθε ατόμου είναι να τοποθετεί το καλό του συνόλου πάνω από την ατομική του ωφέλεια. Την υποχρέωση αυτή την εξειδικεύει στη συνέχεια αναφερόμενος στην τήρηση των νόμων, που αποσκοπούν στη γενική ευημερία, και στην αυτοθυ-

σία για τη διαφύλαξη της ακεραιό-
τητας της πατρίδας (βλ. και τις εισ.
στα μαθ. VI και XXII).

Philosophi mundum censent regi numine deōrum; eum esse putant quasi commūnem urbem et civitātem hominum et deōrum, et unum quemque nostrum eius mundi esse partem; ex quo illud natūrā consequitur, ut* commūnem utilitātem nostrae anteponāmus. Ut enim leges omnium salūtem singulōrum salūti antepōnunt, sic vir bonus et sapiens et legibus parens consulit utilitāti omnium plus quam unīus alicuius aut suae. Nec magis vituperandus est proditor patriae quam proditor commūnis utilitātis, aut commūnis salūtis desertor propter suam utilitātem et salūtem. Ex quo fit, ut*

laudandus is sit, qui pro re publicā cadat, quod decet cariōrem nobis esse patriam quam nosmet ipsos.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

philosophies -i ≤ φιλόσοφος
mundus -i κόσμος
censeo, censui, censum, censēre, 2 (+ απαρ.) πιστεύω, νομίζω
regi απαρ. του παθ. ενεστ. του **rego, rexi, rectum, regĕre**, 3 κυβερνώ[1]
numen -inis (ουδ.) η βούληση της θεότητας[2]· **numen deōrum** η θεία βούληση· **numine** ποιητ. αίτιο
eum = **mundum**
quasi (κάτι) σαν
unusquique, unaquaeque, unumquidque (unumquodque) (αντ. αόρ.) ο καθένας ξεχωριστά

nostrum (γεν. διαιρ.) από εμάς
ex quo από αυτό το δεδομένο
consequitur (απρόσ.) προκύπτει, συνεπάγεται
natūrā από τη φύση·
ex quo ...consequitur: από αυτό το δεδομένο προκύπτει (αυτό συνεπάγεται)
ut ... anteponāmus ουσ. συμπερ. πρόταση ως επεξήγηση του **illud**
utilitas -ātis (θ.) ωφέλεια, το καλό, ευημερία(3)
antepōno, -posui, -positum, -ponĕre, 3 (**ante + pono**· + αιτ. και δοτ.) προκρίνω, βάζω κάτι πάνω από κάτι άλλο
ut ... anteponāmus (την υποχρέωσή μας) να βάζουμε το γενικό καλό πάνω από το ατομικό
ut ... antepōnunt παραβολ. πρόταση

singuli -ae -a το κάθε άτομο ξεχωριστά[4]. **omnium salus** η γενική ευημερία (αντίθ. **singulōrum salus**)
unus aliquis ένας οποιοσδήποτε
plus quam περισσότερο παρά
vir bonus ... suae ο σωστός άνθρωπος φροντίζει περισσότερο για την ευημερία του συνόλου παρά για την ευημερία ενός οποιουδήποτε ατόμου ή τη δική του
magis πιο πολύ
vitupero, 1 επικρίνω
proditor -ōris (αρσ.) ≃ προδότης[5]
desertor -ōris (αρσ.) λιποτάκτης[6]
nec magis ... salūtem και δεν πρέπει να επικρίνεται περισσότερο ο προδότης της πατρίδας παρά ο προδότης του κοινού συμφέροντος ή όποιος λιποτακτεί από τη γενική ευημερία για χάρη της ατομικής του ωφέλειας και ευημερίας

fit (απρόσ. + ουσ. συμπ. πρόταση) συμβαίνει ώστε
quod ... ipsos αιτιολ. πρόταση
decet, decuit, decere, 2 (απρόσ. + απαρ.) αρμόζει(7)
carus -a -um αγαπητός(8)
nobis σε εμάς (δοτ. στο **cariōrem**)
nosmet (**met** επιτ.) ipsos εμείς οι ίδιοι.

Ετυμολογικά: 1. rex, regīna 2. κυρ. «νεύμα»· πρβ. νεύ-ω, νεύ-μα. 3. < utilis· πρβ. utor, usus 4. > singulāris 5. prodo ≃ προδίδω 6. < desero 7. πρβ. dedecus 8. > caritas

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Οι **ουσιαστικές συμπερασματικές** προτάσεις (πρβ. τις επιρρηματικές συμπερασματικές, μάθ. XXXVII) εισάγονται με το ut (οι αρ-

νητ. με το ut non, ut nemo, ut numquam κτλ.). Εκφέρονται με την **υποτακτική του ενεστώτα** (μετά από αρκτικούς χρόνους) ή του **παρατατικού** (μετά από ιστορικούς χρόνους), όπως δηλ. και οι τελικές, επιρρ. συμπερασματικές και βουλητικές προτάσεις.

2. Οι προτάσεις αυτές εκφράζουν (α) Αποτέλεσμα ή συνέπεια: χρησιμεύουν ως **αντικείμενο** ρημάτων που σημαίνουν «κατορθώνω»· π.χ. facio, efficio, perficio, κτλ. επίσης χρησιμεύουν ως **υποκείμενο** απρόσωπων ρημάτων που σημαίνουν «προκύπτει ότι» ή «βγαίνει το συμπέρασμα», όπως efficitur, (con)sequitur κτλ. (β) Γεγονός, συμβάν: χρησιμεύουν ως **υποκείμενο** απρόσωπων ρημάτων που σημαίνουν «συμβαίνει», όπως fit,

accīdit, evenit, contingit κτλ. (γ) Κάτι που α π ο μ έ ν ε ι ή υ π ο λ ε ί π ε τ α ι: χρησιμεύουν ως **υποκείμενο** α-πρόσωπων ρημάτων ή εκφράσεων που σημαίνουν «απομένει» ή «υπολείπεται», όπως restat, relinquitur, reliquum est κτλ. (δ) Τέλος χρησιμεύουν ως **υποκείμενο** α π ρ ό σ ω π ω ν ε κ φ ρ ά σ ε ω ν όπως satis est (φτάνει), tempus est (είναι καιρός), lex est (είναι νόμος), mos (consuetūdo) est (είναι συνήθεια) κτλ. Π.χ. Effēcit ut nautae inter se pugnārent (τα) κατάφερε ώστε οι ναύτες να πολεμήσουν μεταξύ τους.

Accĭdit ut ego ipse illĭc manērem συνέβη να μείνω εγώ ο ίδιος εκεί

Restat ut Brutum videāmus απομένει να δούμε το Βρούτο

Tempus est ut legāti abeant είναι καιρός να φύγουν οι απεσταλμένοι.

Οι προτάσεις αυτές αντιστοιχούν γενικά προς το τελικό απαρέμφατο της ελληνικής, που χρησιμεύει ως αντικείμενο ή υποκείμενο ρημάτων και εκφράσεων όπως: διαπράττομαι, κατεργάζομαι, ποιῶ· συμβαίνει· ὥρα (καιρὸς) ἐστί κτλ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν οι ουσιαστικές συμπερασματικές προτάσεις του κειμένου (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία των χρόνων)
II. Να μετατραπούν οι κύριες προτάσεις σε ουσιαστικές συμπερασματικές ως υποκείμενο ή αντικείμενο των ρημάτων ή εκφράσεων που βρίσκονται μέσα σε παρένθεση.
Vituperandus est proditor patriae

(sequitur)
Cicero in periculo erat (evēnit πρκ.)
Epistula ad Cicerōnem pervēnit (Gallus effēcit)
Pauca de sapiente dicam (relinquitur)
(Germāni) in fluminibus lavantur (Est consuetūdo Germanōrum)

III. Eum...deōrum: να γίνει συντακτική ανάλυση

IV. Ut... antepōnunt: τι είδους πρόταση είναι; ποια λέξη της κύριας πρότασης μας βοηθάει να τη χαρακτηρίσουμε;

V. Να μεταφραστούν οι παρακάτω προτάσεις στα λατινικά:
Συμβαίνει να μη βρίσκεται σπίτι (domi sum)
Ο Κάμιλλος κατόρθωσε να ελευθερωθεί (liberor) η Ρώμη.

Πώς να μην πεθάνετε απ' την πείνα!
Profēcit poto Mithridātes saepe venēno
toxica ne possent[(1)] saeva nocēre sibi.
Tu quoque cavisti cenando tam male semper
ne possis umquam, Cinna, perīre fame.
(Μαρτιάλης 5, 76)
Με το να παίρνει συχνά δηλητή-ριο ο Μιθριδάτης
κατάφερε να μην τον πιάνουν οι τοξικές ουσίες.
΄Ετσι κι εσύ, Κίννα: φρόντισες πάντα να υποσιτίζεσαι,
για να μη φοβάσαι το θάνατο από πείνα!
1. ne possent (ποιητ.) = ut non possent.

ΜΑΘΗΜΑ XLVII LECTIO SEPTIMA ET QUADRAGESIMA

Ο ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ ΚΑΙ Η ΦΙΛΑΡΕΣΚΕΙΑ ΤΗΣ ΚΟΡΗΣ ΤΟΥ ΙΟΥΛΙΑΣ

Η Ιουλία ήταν το μοναχοπαίδι του Αυγούστου από τον πρώτο του γάμο. Η ίδια έκανε τρεις γάμους - όλους στα πλαίσια της επιδίωξης του Αυτοκράτορα να λύσει το πρόβλημα της διαδοχής του. Το έτος 2 π.Χ. ο Αύγουστος την εξόρισε για λόγους «ανηθικότητας» στην Pandateria, ένα νησάκι στο Τυρηνικό πέλαγος. Αργότερα της επιτράπηκε να εγκατασταθεί στο Ρήγιο. Πέθανε στην εξορία το 14 μ.Χ. Η υπερβολική σκληρότητα του Αυγούστου απέναντί της ίσως κρύβει πίσω της κάποια πολιτική σκοπι-

μότητα: πιθανόν να θέλησε να τιμωρήσει παραδειγματικά ένα μέλος της οικογένειάς του που η συμπεριφορά του ερχόταν σε αντίθεση με την ηθική νομοθεσία του· είναι επίσης πιθανό ότι η Ιουλία είχε αποκτήσει πολιτική δύναμη που την έκαμε επικίνδυνη στα μάτια του αυτοκράτορα. Ο Μακρόβιος (5ος αιώνας μ.Χ.) επαινεί την Ιουλία για τη μεγάλη της μόρφωση και για την ευγένεια και την ηπιότητα του χαρακτήρα της. Ακολουθεί ένα χαριτωμένο στιγμιότυπο ανάμεσα στον αυτοκράτορα και την κόρη του, από το οποίο φαίνεται η αδυναμία που της είχε ο Αύγουστος αρχικά.

Iulia, Augusti filia, matūre habēre coeperat canos, quos legere secrēte solēbat. Hac re audītā Augustus voluit filiam deterrēre quominus* id faceret. Eo consilio

aliquando repente intervēnit oppressitque ornatrīces. Etsi super vestem eārum deprehendit canos, tamen Augustus dissimulāvit eos vidisse et aliis sermonibus tempus extraxit, donec induxit mentiōnem aetātis. Tum interrogāvit filiam, utrum post aliquot annos cana esse mallet an calva. Cum illa respondisset «ego, pater, cana esse malo», mendacium illi pater obiēcit: «Non dubito quin* calva esse nolis. Quid ergo non times nē* istae te calvam faciant?»

Παράσταση από την Ara Pacis
όπου απεικονίζονται
ο Αγρίππας, ο Γάιος Καίσαρας, η
Ιουλία και η Λιβία (13-9 π.Χ.).

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

matūre (επίρρ.) πρόωρα[1]
canus -a -um άσπρος· ασπρομάλ-λης· **cani -ōrum** άσπρες τρίχες
legō μαζεύω, κόβω, βγάζω
secrēte (επίρρ.) (στα) κρυφά[2]
deterreo, -terrui, -territum, -terrēre, 2 (de + terreo) αποθαρρύ-νω[3]
eo consilio με αυτό το σχέδιο
intervenio, -vēni, -ventum, -venīre, 4 παρεμβαίνω· εμφανίζομαι απρόοπτα
opprimo, -pressi, -pressum, -primĕre, 3 (ob + premo) πιάνω επ' αυτοφώρω
ornatrix -trīcis (θ.) κομμώτρια[4]
super (προθ. + αιτ.) πάνω σε[5]
vestis -is (θ.) φόρεμα[6]

deprehendo, -ndi, -nsum, -ndĕre, 3 (de + prehendo) πιάνω· ανακαλύπτω
dissimulo, 1 προσποιούμαι ότι δεν·(7)
extraho παρατείνω·
aliis sermonibus με άλλες κουβέντες
tempus -oris (ουδ.) χρόνος(8)
donec ωσότου, ώσπου
indūco, -duxi, -ductum, -ducĕre, 3 (in + duco) εισάγω, φέρνω για συζήτηση
mentio -ōnis (θ.) μνεία· **indūxit aetātis mentiōnem** έφερε τη συζήτηση στην ηλικία (της Ιουλίας)
utrum... an (διμελ. ερωτ.) αν... ή
utrum... an (διμελ. ερώτ.) μερικοί
calvus -a -um φαλακρός
mendacium -ii(i) ψέμα

obicio, -iēci, -iectum, -icĕre, 3* προβάλλω αντίρρηση (αντίθετο ε-πιχείρημα)· **mendacium obiēcit** πρόβαλε ψεύτικο επιχείρημα
dubito, 1 αμφιβάλλω
quid ergo γιατί λοιπόν;

Ετυμολογικά: 1. < matūrus· πρβ. immatūrus 2. < secrētus, μτχ. του secerno 3. terror 4. ornamentum· orno = κοσμώ 5. > supero 6. ≃ ἐσθής· ἕν-νυ- μι < Fεσ-νυ-μι· πρβ. βεστιάριο < vesti-arium 7. simulo 8. πρβ. τέμπο << ιτ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. **Ενδοιαστικές προτάσεις** λέγονται οι **ουσιαστικές** προτάσεις που εκφράζουν φόβο για ενδεχόμενο κακό ή δυσάρεστο γεγονός. Χρησιμεύουν ως αντικείμενο ρημάτων

που σημαίνουν «φοβάμαι» (vereor, metuo, timeo κτλ.) Όταν ο φόβος είναι **μήπως γίνει** κάτι, εισάγονται με το nē (= μη, μήπως· αρχ. μή). Όταν ο φόβος είναι **μήπως δε γίνει** κάτι, εισάγονται με το nē non ή το ut (= μη δεν, μήπως δεν αρχ. μή οὐ). Εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική**, επειδή, όπως αναφέρεται παραπάνω, το περιεχόμενό τους αφορά κάτι το ενδεχόμενο ή πιθανό. (Οι ενδοιαστικές προτάσεις της ελληνικής εκφέρονται με υποτακτική, ευκτική του πλάγιου λόγου, ακόμα και με οριστική). Π.χ timeo nē veniat φοβάμαι μήπως έλθει (πρβ. δέδοικα μὴ ἐπιλαθώμεθα τῆς ὁδοῦ)· verēbar nē non (ut) venīret φοβόμουνα μήπως δεν έλθει (πρβ. δέδιμεν μὴ οὐ βέβαιοι ἦτε).

2. Από ρήματα που σημαίνουν «**εμποδίζω**» (impedio, prohibeo, deterreo) ή «**αρνούμαι**» (recūso) εξαρτώνται ουσιαστικές προτάσεις που εισάγονται με το quominus (να) ή το nē (να) (ανάλογα με το ρήμα). Όταν τα ρήματα αυτά συνοδεύονται από **άρνηση**, συχνά (και πάλι ανάλογα με το ρήμα) οι σύνδεσμοι quominus και nē αντικαθίστανται από το quin (να). Οι προτάσεις αυτές δεν έχουν μια ειδική ονομασία: μπορούμε να τις λέμε «**προτάσεις του quominus και του quin**» (στην ελληνική μετά από τέτοια ρήματα ακολουθεί τελικό απαρέμφατο). Εκφέρονται πάντοτε με **υποτακτική**, επειδή το περιεχόμενό τους εκφράζει την πρόθεση του υποκειμένου του ρήματος της κύριας πρότασης: π.χ. impedio illum quominus (ή nē) veniat τον εμποδί-

ζω να έλθει· non prohibui illum quominus (ή quin) venīret δεν τον εμπόδισα να έλθει.

3. Προτάσεις του **quominus** και του **quin** ακολουθούν και μετά από εκφράσεις όπως: per me stat quominus (χάρη σε μένα δεν...), non multum abest quin (λίγο λείπει να...), facere non possum quin (δεν μπορώ να μη...). Τέλος, προτάσεις του quin ακολουθούν μετά από ρήματα ή εκφράσεις που σημαίνουν «δεν αμφιβάλλω (ότι)», όπως non dubito quin, non est dubium quin κτλ.

4. **Ακολουθία των χρόνων**: Οι παραπάνω προτάσεις (ενδοιαστικές και προτάσεις του quominus και του quin) εκφέρονται κατά κανόνα με την **υποτακτική του ενε-**

στώτα (μετά από α ρ κ τ ι κ ό χρόνο) ή **του παρατατικού** (μετά από ι σ τ ο ρ ι κ ό χρόνο), όπως δηλαδή και οι τελικές, βουλητικές και συμπερασματικές (επιρρηματικές και ουσιαστικές) προτάσεις. Ο φόβος και η βούληση (πρόθεση) είναι δηλ. ιδωμένα τη στιγμή που εμφανίζονται στο μυαλό του ομιλητή (συγχρονισμός της κύριας με τη δευτερεύουσα πρόταση) και όχι τη στιγμή της πιθανής πραγματοποίησής τους.

Συμβαίνει όμως να έχουμε και άλλους χρόνους, όπως την υποτακτική του **παρακειμένου**, όταν θεωρείται ότι το περιεχόμενο της δευτερ. πρότασης έχει ήδη πραγματοποιηθεί. Ειδικά όσον αφορά τις **ενδοιαστικές** προτάσεις, ενώ η αρχαία ελληνική χρησιμοποιεί την οριστική

όταν ο φόβος προβάλλεται ως βεβαιότητα, αντίθετα η λατινική δ ι α τ η ρ ε ί τ η ν υ π ο τ α κ τ ι κ ή και α π ο δ ε σ μ ε ύ ε ι τ ο χ ρ ό ν ο (πρβ. και τις επιρρηματικές συμπερασματικές προτάσεις). Προσέξτε τη διαφορά: vereor nē hoc dicat φοβάμαι μήπως το πει (δεν ξέρω αν θα το πει)· vereor nē hoc dixerit φοβάμαι μήπως το είπε (πράγματι το είπε) (πρβ. φοβοῦμαι μὴ ἀληθές ᾖ -φοβοῦμαι μὴ ἀληθές ἐστιν).

5. **Ανακεφαλαίωση** των δευτερευουσών προτάσεων που εισάγονται με το ut

ut + οριστική
Χρονικές
Παραβολικές
ut + υποτακτική
Τελικές
Επιρρηματικές συμπερασματικές

Ουσιαστικές συμπερασματικές
Βουλητικές
Ενδοιαστικές
Παραχωρητικές

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. **Να αναγνωριστούν οι ενδοιαστικές προτάσεις και οι προτάσεις του quominus και του quin που υπάρχουν στο κείμενο (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία των χρόνων).**
II. **Να μετατραπούν σε ενδοιαστικές ή προτάσεις του quominus και του quin οι παρακάτω κύριες προτάσεις (το ρήμα εξάρτησης υπάρχει στην παρένθεση)**
Proditor patriae est (vereor nē)
Utilitāti omnium consulit (recusābat quominus)
Vir bonus est (non dubitābam quin)

III. Να προσδιοριστεί το είδος των παρακάτω προτάσεων που εισάγονται με το ut:
Gallo persuādet, ut epistulam ad Cicerōnem deferat (μάθ. XLV)
Senātum coēgerat, ut Marius hostis iudicarētur (μάθ. XL)
Tantus furor omnes invaserat, ut pugnāre cuperent (μάθ. XXXVII)
Aurum Manio Samnītes attulērunt, ut eo uterētur (μάθ. XXXVI)
Ita est, ut dicis.
Ut legāti ad Caesarem venērunt, pacem petivērunt.
Ut leges omnium salūtem singulōrum salūti antepōnunt, sic vir bonus utilitāti omnium consulit (μάθ. XLVI)

IV. Etsi... canos, utrum... calva: Να αναγνωριστούν οι προτάσεις.

V. Voluit, mallet: Να γίνει χρονική αντικατάσταση (για την κλίση του volo, του nolo και του malo βλ. τη Γραμματική).

VI. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Φοβάμαι μήπως δεν πει την αλήθεια (veritas, θ.)
Τον εμπόδισα να φύγει (abeo)

Όταν είσαι ο Αύγουστος, δε φοβάσαι μη χάσεις τη θέση σου στο θέατρο!

Eques Romānus, ad quem in spectaculis bibentem misisset Augustus, qui ei diceret «Ego, si prandere volo, domum eo» «Tu enim» inquit «non times *nē* locum *perdas*».

(Κοϊντιλιανός 6,3,63)

Ένας Ρωμαίος ιππέας έπινε στη

διάρκεια κάποιου δημόσιου θεάματος. Ο Αύγουστος του έστειλε έναν ακόλουθό του για να του πει πως ο ίδιος, όταν θέλει να φάει, πηγαίνει σπίτι του. Τότε ο ιππέας απάντησε: «Εσύ όμως δε φοβάσαι μήπως χάσεις τη θέση σου!».

ΜΑΘΗΜΑ XLVIII LECTIO DUODEQUINQUAGESIMA

ΤΟ ΕΛΑΦΙ ΤΟΥ ΣΕΡΤΩΡΙΟΥ

Ο μονόφθαλμος Ρωμαίος στρατηγός Σερτώριος υπήρξε μια γοητευτική προσωπικότητα της ρωμαϊκής ιστορίας. Γύρω στο 80 π.Χ. οργάνωσε μεγάλο μέρος της Ιβηρικής χερσονήσου σε ανεξάρτητη επικράτειά του, όπου βρήκαν καταφύγιο πολλοί Ρωμαίοι, κυρίως αντίπαλοι του Σύλλα (βλ. την εισ. στο μάθ. XL). Κέρδισε τη συμπάθεια των ιθαγενών κατοίκων με τη γενναιότητα, τη μετριοπάθεια, τη δικαιοσύνη του και με την ικανότητά του να εκμεταλλεύεται τη δεισιδαιμονία τους, όπως δείχνει και η παρακάτω ιστορία με το ελάφι. Χάρη στις αναμφισβήτητες στρατιωτικές του ικανότη-

τες και ακολουθώντας κυρίως την τακτική του ανταρτοπολέμου, κατόρθωσε να νικήσει επανειλημμένα τις ρωμαϊκές λεγεώνες που στάλθηκαν εναντίον του. Δολοφονήθηκε το 73 ή το 72 π.Χ από τον Περπέννα.

Cerva alba eximiae pulchritūdinis Sertōrio a Lusitāno quodam dono data erat. Sertōrius omnibus persuāsit cervam, instinctam numine Diānae, conloqui secum et docēre*, quae utilia factu essent*. Si quid durius ei videbātur, quod imperandum militibus esset, a cervā sese monitum esse* praedicābat. Ea cerva quodam die fūgit et perisse* credita est. Cum aliquis Sertōrio nuntiavisset cervam inventam esse*, Sertōrius eum iussit tacēre*; praeterea praecēpit ut eam postero die repente in eum

locum emitteret*, in quo ipse cum amīcis futūrus esset*. Postridie eius diēi Sertōrius, admissis amīcis in cubiculum suum, dixit eis visum in somno sibi esse* cervam, quae perisset*, ad se reverti*. Cum cerva, emissa a servo, in cubiculum Sertōrii introrupisset, admiratio magna orta est.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

cerva -ae ελάφι(1)
albus -a -um άσπρος(2)
eximius -a -um εξαιρετικός
pulchritūdo -inis ομορφιά(3)
Lusitānus -i ο Λουζιτανός, κάτοικος της σημερινής Πορτογαλίας
dono (δοτ. του σκοπού) ως δώρο
persuadeo (+ δοτ. και απαρ.) πείθω
ότι

instinguo, -stinxi, -stinctum, -stinguĕre, 3 παρορμώ· κατευθύνω[4]
conloquor, -locūtus sum, -loqui, 3 συζητώ, μιλάω
secum = cum se doceo (+ πλαγ. ερώτ.) υποδεικνύω
utilis -is -e χρήσιμος[5]
factu βλ. το μάθ. XXXIV
durus -a -um σκληρός[6]· **durius** βλ. το μάθ. XXVII
vidētur (+ δοτ. προσ. και απαρ.) (μου) φαίνεται ότι· **si quid...**
videbātur εvv. **esse**
pereo, -ii, -itum, -īre, 4 (per + eo) χάνομαι, πεθαίνω
invenio, -vēni, -ventum, -venīre, 4 βρίσκω
praeterea (επίρρ.) επιπλέον
praecipio, -cēpi, -ceptum, -cipĕre, 3* (prae + capio) καθοδηγώ[7]

emitto, -mīsi -missum, -mittĕre, 3 (e + mitto) αφήνω ελεύθερο
postridie eius diēi = postero die
admitto, -mīsi, -missum, -mittĕre, 3 (ad + mitto) αφήνω κάποιον να περάσει, δέχομαι
introrumpo, -rūpi, -ruptum, -rumpĕre, 3 (intra + rumpo) εισβάλλω
admiratio -ōnis (θ.) θαυμασμός, κατάπληξη[8]
orior, ortus sum, orīri, 4 ανατέλλω· γεννιέμαι, εμφανίζομαι[9]

Ετυμολογικά: 1. κέρ-ατο 2. > άλ-μπουμ 3. < pulcher 4. κυρ. «κεντρίζω»· αρχ. στίζω· πρβ. ένστικτο < instictus 5. > utilitas· utor 6. πρβ. ντούρος << ιτ. 7. > praeceptor 8. < admīror 9. ὄρ-νυμι.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Ο πλάγιος λόγος (oratio obliqua)

1. Πλάγιο λόγο έχουμε όταν τα λόγια κάποιου δεν τα ακούμε ή τα πληροφορούμαστε όπως ακριβώς τα είπε, αλλά μας ανακοινώνονται εξαρτημένα από ένα ρήμα λεκτικό, δοξαστικό ή ερωτηματικό (dico, sentio, rogo κτλ.) και τροποποιημένα (ως προς τις εγκλίσεις, τους χρόνους, τις αντωνυμίες και ορισμένα επιρρήματα).

2. Ένας γενικός κανόνας που αφορά τις εγκλίσεις είναι ότι στον πλάγιο λόγο υπάρχει πάντα ή **υποτακτική ή απαρέμφατο.** (Στα αρχαία ελληνικά έχουμε οριστική, υποτακτική, ευκτική ή απαρέμφατο.). Συγκεκριμένα: (α) **οι ανεξάρτητες προτάσεις** που περιέχουν **κρίση**

μετατρέπονται σε **απαρεμφατικές**· σε σχέση με το ρήμα της εξάρτησης το απαρέμφατο του ενεστώτα εκφράζει το σύγχρονο, του παρακειμένου το προτερόχρονο και του μέλλοντα το υστερόχρονο (βλ. και τα μαθ. VII και XVIII). Π.χ.

Ευθύς λόγος
Hostes discēdunt
Hostes discessērunt
Hostes discēdent
Πλάγιος λόγος
Dicit (dixit) hostes discedere
Dicit (dixit) hostes discessisse
Dicit (dixit) hostes discessūros esse

(β) **Οι ανεξάρτητες προτάσεις** που εκφράζουν **επιθυμία** μετατρέπονται σε δευτερεύουσες **βουλητικές** προτάσεις που εισάγονται με το ut (αρν. nē) και εκφέρονται με

υποτακτική. (Ανάλογα με το ρήμα της εξάρτησης μπορούν να μετατραπούν και σε απαρεμφατικές· βλ. το μάθ. XLV)

Ευθύς λόγος
Veni! (έλα!)
Noli timēre!
Πλάγιος λόγος
peto a te ut venias (petēbam... ut venī res)
Peto a te nē timeas (petēbam... nē timēres)

(γ) Οι ευθείες ερωτήσεις γίνονται πλάγιες (βλ. τα μάθ. XLIII, XLIV)

Ubi est Antōnius? Rogat ubi sit Antōnius (Rogabāt ubi esset...)

3. Οι προτάσεις που στον ευθύ λόγο είναι εξαρτημένες διατηρούν στον πλάγιο λόγο το απαρέμφατο ή την υποτακτική, αλλά μετατρέπουν

την **οριστική** σε **υποτακτική**. (Σημ. Η οριστική διατηρείται σε σπάνιες περιπτώσεις, όταν θεωρείται ότι η πρόταση λ ε ι τ ο υ ρ γ ε ί α ν ε ξ ά - ρ τ η τ α α π ό τ ο ν π λ ά γ ι ο λ ό γ ο· βλ. π.χ. το κείμενο του μαθ. XLII, στ. 8: quo intendit). Παραδείγματα:

Ευθύς λόγος	**Πλάγιος λόγος**
Nescio quid faciam:	
credo, quia verum est	
Πλάγιος λόγος	
dicit se nescīre quid faciat	
dicit se credere quia verum sit.	

4. Οι **χρόνοι** στον πλάγιο λόγο συμμορφώνονται προς τους κανόνες της **ακολουθίας των χρόνων**, που μας είναι ήδη γνωστοί (βλ. το μάθ. XXIII).

5. Οι προσωπικές και κτητικές **αντωνυμίες** μετατρέπονται ως ε-

ξής: του α' προσώπου (ego, meus) γίνονται se, suus (ή ipse, ipsīus, όταν υπάρχει αντίθεση ή κίνδυνος σύγχυσης)· του β' προσώπου (tu, tuus) γίνονται ille, illīus· το hic ή iste γίνεται επίσης ille (ή is). Ακόμη, για λόγους ευνόητους, αλλάζουν και ορισμένα **επιρρήματα**: τα nunc, hodie (σήμερα), cras (αύριο) γίνονται tunc, illo die, postero die· το hic γίνεται ibi κτλ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστεί ο πλάγιος λόγος στις παρακάτω προτάσεις του κειμένου (εξάρτηση, εισαγωγή, έγκλιση, ακολουθία)

α) ...cervam, instinctam numine Diānae, conloqui secum et docēre, quae utilia factu essent.
β)...a cervā sese monitum esse..

γ)...cervam inventam esse
δ)...tacēre.
ε) ut eam postero die repente in eum locum emitteret, in quo ipse cum amīcis futūrus esset.
ζ)...visum esse sibi in somno cervam, quae perisset, ad se reverti

II. Ο πλάγιος λόγος στις παραπάνω προτάσεις να μετατραπεί σε ευθύ, όπως στην περίπτωση (α): Cerva, instincta numine Diānae, conloquitur mecum et docet, quae utilia factu sunt.

III.Να αναγνωριστούν συντακτικά οι παρακάτω λέξεις και φράσεις: eximiae pulchritudinis, omnibus, numine, factu, imperandum esset, admissis amīcis.

Κακεντρέχεια!

**Cicero querenti quod uxor sua ex fico se suspendisset:
«Rogo (ut) *des* mihi surculum ex illā arbore, ut inseram».**

(Κοϊντιλιανός 6, 3, 88)

Ο Κικέρωνας είπε σε κάποιον που κλαψούριζε γιατί η γυναίκα του είχε κρεμαστεί από μια συκιά. «Δώσ' μου σε παρακαλώ, ένα κλαδί απ' το δέντρο αυτό, για να το φυτέψω!»

ΜΑΘΗΜΑ XLIX LECTIO UNDEQUINQUAGESIMA

Η ΠΟΡΚΙΑ ΚΑΙ Ο ΒΡΟΥΤΟΣ

Οι Ρωμαίες γυναίκες της αριστοκρατίας είχαν ενεργή ανάμιξη στην πολιτική. Στα χρόνια της δημοκρατίας οι γάμοι τους ρύθμιζαν τις συμμαχίες ανάμεσα στις διάφορες οικογένειες και διαμόρφωναν την πολιτική σκηνή. Οι γυναίκες αυτές στέκονταν ισότιμα δίπλα στους άντρες τους. Μια τέτοια περίπτωση είναι η Πορκία. Υπήρξε κόρη ενός φανατικού αντιπάλου του Ιουλίου Καίσαρα, του Κάτωνα του νεότερου, που αργότερα στην αυτοκρατορική περίοδο η «αντιπολίτευση» τον πρόβαλε ως σύμβολο της αντίθεσής προς το καθεστώς. Το 45 π.Χ. παντρεύτηκε το Μάρκο Βρού-

το, τον μετέπειτα τυραννοκτόνο (βλ. και την εισ. στο μάθ. XLV). Συμμεριζόταν τις πολιτικές αντιλήψεις του πατέρα της και του άντρα της και ήταν ενήμερη για τη συνωμοσία εναντίον του Ιουλίου Καίσαρα, όπως φαίνεται και από το κείμενο που ακολουθεί. Λίγο πριν από το θάνατο του Βρούτου -ή, σύμφωνα με άλλες πηγές, μόλις πληροφορήθηκε το θάνατό του- αυτοκτόνησε.

Porcia, Bruti uxor, cum viri sui consilium de interficiendo* Caesare cognovisset, cultellum tonsorium quasi unguium resecandōrum* causā poposcit eōque velut forte elapso se vulnerāvit. Clamōre deinde ancillārum in cubiculum vocātus Brutus ad eam obiurgandam* vēnit quod tonsōris praeripuisset officium. Cui secrēto Porcia «non est hoc» inquit

«temerarium factum meum, sed certissimum indicium amōris mei erga te tale consilium molientem: experīri enim volui, quam aequo animo me ferro essem interemptūra, si tibi consilium non ex sententiā cessisset».

Αργυρός δηνάριος με τη μορφή του Βρούτου και τα εγχειρίδια των συνωμοτών
(μετά το 44 π.Χ.).

69 / 156-157

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

consilium -ii (i) σχέδιο
cultellus -i μαχαιράκι· ξυράφι[1]
tonsor -ōris (αρσ.) κουρέας (εδώ «μανικιουρίστας»)
tonsōrius -a -um του μανικιουρίστα
unguis -is (αρσ.) νύχι[2]
reseco; -secui, -sectum, -secāre, 1 (re + seco)· κόβω[3]
quasi... causā δήθεν για να κόψει τα νύχια της
posco, poposci, poscĕre, 3 ζητώ
eo = cultello (αφ. του οργάνου)
velut forte δήθεν κατά τύχη
elābor, -lapsus sum, -lābi, αποθ. 3 (ξε)- γλυστρώ[4]
vulnero, 1 πληγώνω[5]
clamor -ōris (αρσ.) κραυγή[6]
voco 1 καλώ[7]

obiurgo, 1 μαλώνω
praeripio, -ripui, -reptum, -ripĕre, 3* (**prae** + **rapio**) αρπάζω, κλέβω
officium -ii(i) καθήκον· δουλειά, τέχνη
cui = **ei** = **Bruto** (δοτ. του έμμ. αντικ.)
secrēto (επίρρ.) κρυφά(8)
temerārius -a um ασυλλόγιστος
factum -i πράξη(9)
certus -a um βέβαιος
indicium -ii(i) απόδειξη, τεκμήριο
amor -ōris (αρσ.) αγάπη
erga (προθ. + αιτ.) προς
molior, molītus sum, molīri, 4 μηχανεύομαι, σχεδιάζω
experior, -pertus sum, -perīri, αποθ. 4 δοκιμάζω(10)
quam... interemptūra πλάγια ερωτημ. πρόταση
quam aequo animo με πόση ατα-

ραξία (ηρεμία)
ferrum -i σίδερο, σιδερένιο εργαλείο (όπλο)
ex sententiā κατ' ευχήν
consilium ex sententiā cedit το σχέδιο πάει κατ' ευχήν
si ... cessisset, interemptūra essem: εξαρτημένος υποθ. λόγος

Ετυμολογικά: 1. υποκορ. του cul-ter· σκάλ-λ, σκαλίζω 2. ὄνυξ 3. πρβ. σέγα << ιτ. 4. di-lābor 5. < vulnus 6. < clamo 7. < vox· πρβ. con-voco 8. secrēte 9. < facio 10. perī-tus, peri-culum, πείρα.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Μετά από ρήματα που δηλώνουν **κίνηση** (eo, venio, mitto κτλ.) **ο προσδιορισμός του σκοπού** μπορεί να εκφραστεί με τους παρακάτω

τρόπους (βλ. τα μαθ. XXXII, XXXIV, XXXVI, XLII).

1. Legātum misērunt, ut nuntiāret (τελ. πρότ.)· πρβ. ἔπεμψαν κήρυκα ἵνα ἀπαγγείλειε.

2. Legātum misērunt, qui nuntiāret (αναφ. τελ. πρότ.)· πρβ. ἔπεμψαν κήρυκα ὅστις (ὅς) ἀπαγγελεῖ.

3. Legātum misērunt nuntiātum (σουπ. σε -um)· πρβ. ἔπεμψαν κήρυκα ἀπαγγελοῦντα.

4. Legātum misērunt nuntiandi causā (causā ή gratiā + γεν. του γερουνδίου)· πρβ. ἔπεμψαν κήρυκα ὑπὲρ (ἕνεκα) τοῦ ἀπαγγεῖλαι.

5. Legātum misērunt ad nuntiandum (ad + αιτ. του γερουνδίου).

Το ρήμα nuntio (αναγγέλλω)

παίρνει αντικείμενο σε αιτιατική· έτσι μπορούμε να προσθέσουμε το αντικείμενο victoriam (τη νίκη) στο τέλος των παραπάνω παραδειγμάτων: έστειλαν πρεσβευτή για να αναγγείλει τη νίκη (τους). Αυτό δε συνεπάγεται καμιά συντακτική μεταβολή για τους τρόπους εκφοράς 1, 2 και 3. Αντίθετα,
στα παραδείγματα 4 και 5, όπου υπάρχει **εμπρόθετος τύπος του γερουνδίου** με αντικείμενο σε **αιτιατική** (victoriam) πρέπει να γίνει **μετατροπή της ενεργητικής σύνταξης** (= γερούνδιου· βλ. το μάθ. XXXII) **σε παθητική** (= γερουνδιακό· βλ. το μάθ. XXXIII). Η μετατροπή αυτή ονομάζεται **γερουνδιακή έλξη**. Πρακτικά η μετατροπή γίνεται ως εξής: (α) το αντικείμενο του γερουνδίου παίρνει την **πτώση του**

γερουνδίου· (β) το γερούνδιο (nuntiandi, nuntiandum) μετατρέπεται σε γερουνδιακό (nuntiandus -a -um) που συμμορφώνεται προς τον αριθμό και το γένος του ουσιαστικού.

Έτσι στην τελική μορφή θα έχουμε: legātum misērunt victoriae nuntiandae causā (περίπτωση 4)· legātum misērunt ad victoriam nuntiandam (περίπτωση 5).

Για τη διαδικασία της μετατροπής πρέπει να έχουμε υπόψη μας τα εξής: (α) το αντικείμενο του γερουνδίου (ενεργ. σύνταξη) μετατρέπεται σε υποκείμενο του γερουνδιακού (παθ. σύνταξη) (β) το γερουνδιακό ως επίθετο πρέπει να συμφωνεί με το ουσιαστικό (το υποκείμενό του) στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση (γ) το γένος και ο αριθμός

του ουσιαστικού δεν μπορούν να μεταβληθούν (δ) η πτώση του ουσιαστικού καθορίζεται πάντοτε από τη σύνταξη (που στην περίπτωσή μας είναι η σύνταξη των προθέσεων με συγκεκριμένες πτώσεις).

Σημ. Στη μετάφραση διατηρούμε την ενεργητική σύνταξη σαν να μην υπήρχε η έλξη· μεταφράζουμε δηλ. «για να αναγγείλει τη νίκη».

Η **γερουνδιακή έλξη** είναι **υποχρεωτική** (α) όταν πρόκειται να χρησιμοποιήσουμε **εμπρόθετο** τύπο του γερουνδίου (causā, gratiā με γεν.· ad, in με αιτ.· de, ex, in και ab με αφ.) με αντικείμενο σε πτώση **αιτιατική** (β) όταν η σύνταξη επιβάλλει να χρησιμοποιήσουμε τη **δοτική του γερουνδίου** (συνήθως με επίθετα που σημαίνουν «κατάλληλος») με αντικείμενο στην **αιτιατική**. Άλλα

παραδείγματα:
campus proelio committendo aptus (όχι: proelium committendo) πεδιάδα κατάλληλη για τη σύναψη μάχης.
scripsit līᵬrum de corpore curando (όχι: de curando corpus) έγραψε βιβλίο για τη θεραπεία του σώματος.

Στις περιπτώσεις που θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε απρόθετη γενική ή αφαιρετική γερουνδίου η γερουνδιακή έλξη δεν είναι υποχρεωτική - αν και η κλασική λατινική την προτιμούσε. Την αποφεύγουμε όταν το αντικείμενο του γερουνδίου είναι το ουδέτερο αντωνυμίας ή επιθέτου. Παραδείγματα:

ars gerendi rem publicam (ή ars gerendae rei publicae) η τέχνη της διακυβέρνησης της πολιτείας

oratiōnis elegantia augētur legendo oratōres (ή legendis oratoribus) η χάρη του λόγου αυξάνεται (καλλιεργείται) με τη μελέτη των ρητόρων.
in narrando aliquid breves esse debēmus όταν αφηγούμαστε κάτι πρέπει να είμαστε σύντομοι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να εντοπιστούν οι περιπτώσεις της γερουνδιακής έλξης που υπάρχουν στο κείμενο. Να διευκρινιστεί αν η έλξη είναι υποχρεωτική ή όχι.
II. Στα παρακάτω παραδείγματα να προστεθεί στο γερούνδιο το αντικείμενο που βρίσκεται μέσα σε παρένθεση και να γίνει η γερουνδιακή έλξη· να διευκρινιστεί αν η έλξη είναι υποχρεωτική ή

όχι:
Rōmam vēnimus ad videndum (Paulam)
Iuvenes cupidi erant videndi (puellas)
Rōmae adfuimus ad parandum (magnas divitias)
Vēnit (lībros) legendi causā
Discimus legendo (lībros)
Hoc genus (είδος) armōrum aptum est tegendo (corpora) (tego καλύπτω)

III. Να μεταφραστεί στα λατινικά η πρόταση «ήλθαν πρέσβεις, για να ζητήσουν (peto) ειρήνη (pax)» με τους πέντε διαφορετικούς τρόπους που υποδεικνύουμε στις παρατηρήσεις.

ΜΑΘΗΜΑ L LECTIO QUINQUAGESIMA

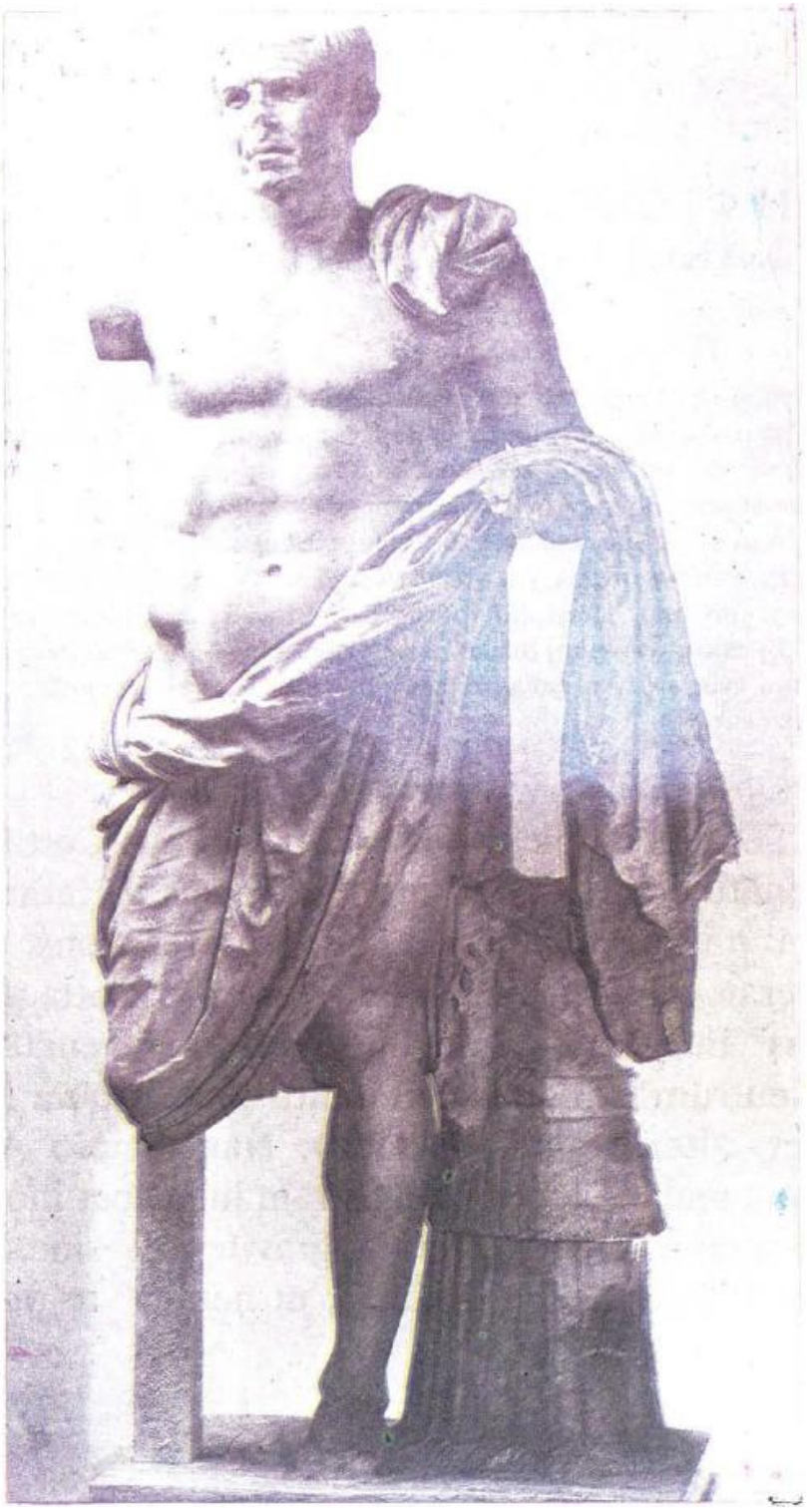
Η ΦΤΩΧΕΙΑ ΚΑΙ Η ΑΠΛΗΣΤΙΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΚΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

Η κατάχρηση εξουσίας από τους κυβερνήτες των ρωμαϊκών επαρχιών δεν ήταν σπάνιο φαινόμενο. Οι πιο συνηθισμένες περιπτώσεις αφορούσαν τον παράνομο πλουτισμό σε βάρος των κατοίκων της επαρχίας. Στο κείμενο που ακολουθεί αναφέρεται μια έντονη συζήτηση στη Σύγκλητο το 144 π.Χ. γύρω από το ποιος από τους δύο υπάτους, ο Σέρβιος Σουλπίκιος Γάλβας ή ο Αυρήλιος Κόττας, έπρεπε να σταλεί για να καταστείλει την εξέγερση του Βιριάθου στην Ιβηρική χερσόνησο. Παρεμβαίνοντας ο Σκι-

πίωνας ο Αιμιλιανός (βλ. το μάθ. XXII, εισ.) πρότεινε να μη σταλεί κανείς από τους δύο, με το σκεπτικό ότι η αδυναμία του ενός ήταν η φτώχεια του και του άλλου η απληστία. Η πρότασή του έγινε δεκτή.

Cum Servius Sulpicius Galba et Aurēlius Cotta consules in senātu contenderent uter* adversus Viriāthum in Hispaniam mitterētur, magna inter patres conscriptos dissensio erat, aliis* pro Galbā et aliis* pro Cottā dicentibus; solus* P. Scipio Aemiliānus cum toto* senātu dissensit: «Neutrum*» inquit «mihi mitti placet, quia alter* nihil habet, alteri* nihil est satis». Nam Scipio Aemiliānus aeque malam imperii magistram iudicābat inopiam atque avaritiam. Quā sententiā graviter et sine ullā* malevolentiā dictā Scipio

obtinuit, ut neuter* in provinciam mitterētur.

Άγαλμα Ρωμαίου στρατηγού (από το Τίβολι· 1ος αι. π.Χ.).

82 / 161-162

contendo, -tendi, -ten- turn, -tendĕre, 3 (cum + tendo) φιλονικώ, αντιδικώ
uter -tra -trum (αντων. επίθ.) ποιος από τους δύο; (= πότερος;)
Viriāthus -i ο Βιρίαθος (Λουζιτανός βοσκός, αρχηγός επανάστασης εναντίον της ρωμ. κυριαρχίας το 147 π.Χ.)
patres conscripti οι Συγκλητικοί
dissensio -ōnis (θ.) διαφωνία [1]
dico pro aliquo μιλάω υπέρ, υποστηρίζω κάποιον
dissentio, -sensi, -sensum, -sentīre, 4 (dis + sentio)διαφωνώ
placet (απρόσ. + δοτ. προσ. και απαρ.) κρίνω
alter -era -erum ο ένας από δύο πρόσωπα (= ἕτερος)· **alter... habet** ο ένας δεν έχει τίποτα (δεν έχει πε-

ριουσία), για τον άλλο τίποτα δεν είναι αρκετό (είναι άπληστος)
aeque (επίρρ.) εξίσου, το ίδιο[2]
malus -a -um κακός
magistra -ae δασκάλα· σύμβουλος[3]
inopia ένδεια, φτώχεια
avaritia -ae απληστία·
aeque... avaritiam ο Σκιπίωνας θεωρούσε το ίδιο κακούς συμβούλους της εξουσίας (στην άσκηση της εξουσίας) και τη φτώχεια και την απληστία
graviter (επίρρ.) με σοβαρότητα, με κύρος[4]
malevolentia -ae κακοβουλία[5]
ullus -a -um (αντ. επίθ.) κανένας
obtineo, -tinui, -ten- turn, -tinēre, 2(**ob + teneo**· + ουσ. συμπερ. πρόταση) πετυχαίνω
provincia -ae επαρχία

Ετυμολογικά: 1. < dis-sentio 2. < aequus 3. < magister 4. < gravis 5. < maie-volo· πρβ. bene-volentia.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Τα αντωνυμικά επίθετα έχουν τη μορφή δευτερόκλιτων επιθέτων και κλίνονται όπως τα δευτερόκλιτα επίθετα, με τη διαφορά ότι σχηματίζουν τη γεν. του εν. σε -ĭus και τη δοτ. σε -i (όπως δηλ. οι αντωνυμίες). Τα αντωνυμικά επίθετα είναι τα εξής:
unus, ullus, nullus,
solus, totus, alius
uter, alter, neuter.

Το αντωνυμ. επίθετο ullus -a -um (κάποιος, κανείς) χρησιμοποιείται σε αρνητικές προτάσεις ή εκφράσεις επιθετικά. Μαζί με την άρνηση ισοδυναμεί προς το αντωνυμ. επί-

θετο nullus· π.χ. sine ullā malevolentiā = nullā malevolentiā. Σε αρνητικές προτάσεις η αντίστοιχη προς την ullus αντωνυμία με χρήση **ουσιαστικού** είναι η quisquam, quicquam. Μαζί με την άρνηση ισοδυναμεί προς το nemo ή το nihil· π.χ. nec quisquam aderat = nemo aderat. Nec quicquam viderat = nihil viderat.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

I. Να αναγνωριστούν όλοι οι τύποι των αντωνυμικών επιθέτων που υπάρχουν στο κείμενο. Να κλιθούν στο γένος και στον αριθμό που βρίσκονται.
II. Να αντικατασταθεί το αντωνυμ. επίθετο ullus (μαζί με την άρνηση) από το nullus σύμφωνα με το παράδειγμα που υπάρχει στις

παρατηρήσεις.
Neque ullus servus venerat.
Neque ulla civitas melior est.
Neque ullus amīcus ei erat.
Neque ullis locis hostes aderant.

III. Να αναγνωριστούν (εξάρτηση, εισαγωγή, εκφορά, ακολουθία) οι παρακάτω προτάσεις uter... mitterētur; quia... habet; ut... mitterētur

IV. Να μεταφραστούν στα λατινικά οι προτάσεις:
Ούτε ο ένας ούτε ο άλλος είναι φίλος μου·
Πολεμούν (pugno) χωρίς καμιάν ελπίδα (spes).

Όταν τα αποφάγια ξανασερβίρονται!

Gabba de piscibus, qui cum pridie ex parte adēsi et versāti postero die positi essent, dixit:

«Festinēmus, alii subcēnant»

(Κοϊντιλιανός 6,3,90)

Όταν σέρβιραν στο Γάββα ψάρια μισοφαγωμένα από την προηγούμενη μέρα, που τα 'χαν γυρίσει απ' την άλλη πλευρά, αυτός παρατήρησε: «Ας βιαστούμε, περιμένουν κι άλλοι να δειπνήσουν!»

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΑΘΗΜΑ XLIV 5

ΜΑΘΗΜΑ XLV 16

ΜΑΘΗΜΑ XLVI 28

ΜΑΘΗΜΑ XLVII 39

ΜΑΘΗΜΑ XLVIII 55

ΜΑΘΗΜΑ XLIX 67

ΜΑΘΗΜΑ L 80

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.